

Explaining Ayatollah Khamenei's View on the Non-Nasibism of Palestinian People

Mohammad Reza Shahroodi

Associate Professor, Department of Quranic and Hadith Sciences, University of Tebran, Tebran, Iran

Hossein Manahizadeh *

Ph.D. Candidate in Quranic and Hadith Sciences, University of Tebran, Tebran, Iran

DOI: [10.22034/rjfs.2025.524440.1168](https://doi.org/10.22034/rjfs.2025.524440.1168)

Abstract

One of the strategies pursued by opponents of the Islamic Republic of Iran as part of efforts to weaken the Axis of Resistance and undermine Muslim unity has been to accuse the people of Palestine and Gaza of Nasibism and hostility toward the Ahlul Bayt (AS) in order to alienate them from the sympathy and support of the Shia community. During his visit to Iran's Kurdistan Province on May 13, 2009, the Leader of the Islamic Revolution Ayatollah Seyed Ali Khamenei firmly rejected this accusation against the people of Gaza in his meeting with local scholars. This study, adopting a descriptive-analytical approach, aims to examine the meaning, origins, and historical continuity of the term "Nasib" and enlarge upon Ayatollah Khamenei's position on the matter. The findings demonstrate that the Palestinian people - particularly those in Gaza - are not Nasibis; rather, they are widely recognized for their deep affection and reverence for the Ahl al-Bayt. Numerous mosques and academic institutions in Palestine bear the names of the Ahl al-Bayt, and references to their virtues and examples abound in the words of Palestinian poets, religious figures, and resistance leaders.

Keywords: Nasibism, Palestine, Gaza, Ahlul Bayt, Ayatollah Khamenei.

---

* Email: manahi.hosein@ut.ac.ir (Corresponding Author)

Extended Abstract Introduction

1. Introduction

Throughout Islamic history, one of the main tools used by the enemies of Islam to weaken Muslim unity has been the deliberate spread of division through rumor and religious slander. This strategy, which finds its roots in the era of the Holy Prophet Muhammad (PBUH), aims to undermine the image and legitimacy of certain Muslim groups by labeling them with disbelief or hypocrisy.

In the contemporary era, given the significance of the Palestinian issue in the Muslim world, such divisive propaganda has increasingly targeted Palestine and its supporters. The accusation that Palestinian Sunnis are *Nasibis* (enemies of the Ahlul Bayt) and that Iranian Shias are *Rafidis* represents one of the clearest examples of this systematic effort, promoted by Zionists and anti-Islamic resistance movements.

These misleading claims discourage Iranians from supporting Palestine and, conversely, portray Palestinian fighters as agents of Iran, creating mistrust among Arabs and Sunnis toward the resistance movement. Such rhetoric has even influenced some within the Shia community, leading a few individuals to repeat the baseless claim that Palestinians are *Nasibis*.

Given that the Leader of the Islamic Revolution has repeatedly emphasized the importance of preserving Muslim unity in the face of divisive schemes in engaging with the Islamic world, and following the spread of the accusation that the people of Gaza were *Nasibis*, Ayatollah Seyed Ali Khamenei addressed this issue directly during his visit to the Province of Kurdistan in a meeting with Shia and Sunni scholars on May 13, 2009. In this meeting, while reaffirming the need for Islamic unity, he responded to the claim by highlighting the enemies' efforts to sow division among Muslims. His Eminence stated: At the height of our support for Palestinians, we realized that some dangerous ideologies were being propagated. Some individuals were trying to convince a number of luminaries and revered scholars to withdraw their support for the Palestinian people; these individuals had told them that the people of Gaza were *Nasibi*, which meant that the people of Gaza were opposed to the members of the Prophet's (pbuh) household (Ahlul Bayt). They managed to convince these scholars. Then the scholars sent me several letters saying that the people of Gaza were *Nasibi*. I replied: "May God protect us. May God curse the evil and abolish Satan. There are some Mosques in Gaza named after the Commander of the Faithful (pbuh) and Imam Hussain (pbuh). How could these people be *Nasibi*? They are Sunni, but not *Nasibi*." But, that was their type of speech and behavior then. (Speech: 23/02/1388).

Prior to this, the Leader had indirectly referred to the issue in another speech in 1992, mentioning American and Zionist propaganda against Palestinian fighters (Speech: 7/1/1371).

Likewise, Martyr Morteza Motahhari has described such accusations as attempts to undermine the sympathy of Iranian Shias toward the Palestinian people. He wrote:

"They know that the people of Iran are Shia and that Shias love Imam Ali and believe that whoever is his enemy is a disbeliever. To destroy this sense of sympathy, they fabricate such claims." (Motahhari, 1402: 4/32).

Accordingly, revisiting and analyzing the concept of *Nasibi*, its historical and jurisprudential origins, and the reasons for its use in the contemporary context—especially regarding Palestine—is both a scholarly and strategic necessity.

2. Methodology

This paper is a theoretical and qualitative study conducted through content and discourse analysis. Its aim is to extract and explain the viewpoint of the Leader of the Islamic

Revolution regarding the non-Nasibism of the Palestinian people, based on his speeches, official positions, and written statements.

2.1. Type of Research

The study is descriptive–analytical in purpose and qualitative–theoretical in nature. It seeks to interpret the conceptual and substantive dimensions of the Leader’s views within their intellectual and theological context.

2.2. Data Collection

Data were collected through documentary and library research. The main sources include:

- The collected speeches, sermons, and statements of the Supreme Leader (published on *Khamenei.ir*);
- Books and academic articles related to Palestine and the phenomenon of *Nasib*;
- Quranic, Hadith, and theological sources discussing the concept and criteria of *Nasib*.

2.3. Research Tools

The research tools consisted of indexing method and reference management software used for coding and categorizing data.

2.4. Data Analysis

Data were analyzed using directed qualitative content analysis. Relevant elements and statements concerning *Nasibism* and *Palestine* were extracted from the Leader’s speeches and then interpreted within theological–political frameworks. Comparative analysis was also used to examine his views alongside historical and jurisprudential criteria of *Nasib*.

3. Findings and Discussion

An analysis of theological and historical sources from both Sunni and Shia traditions shows that the Palestinian people, particularly those in Gaza, cannot be considered *Nasibi*. In Sunni school of thought, *Nasibi* refers to those who regard enmity toward Imam Ali (AS) as part of their religious devotion, whereas historical and religious evidence demonstrates that such an attitude does not exist among Palestinians.

Likewise, a review of Shia scholarship shows that although scholars differ slightly in identifying specific cases, they agree that explicit hostility toward the Ahlul Bayt (AS) is the defining condition of *Nasibism*. Such hostility is not seen in the behavior of the Palestinian people or in existing textual evidence.

Moreover, sectarian and historical studies indicate that none of the classical historical or heresiographical sources identify Palestine as the origin or center of *Nasibi* movements, whether *Takfiri* or non-*Takfiri*. This conclusion is further supported by the prevalence of the Shafi’i school in Palestine, which holds deep respect for the Ahlul Bayt (AS).

Field observations also confirm growing affection for the Ahlul Bayt (AS) and even a modest rise in Shia adherence among Palestinians, with reports indicating the presence of at least ten thousand native Shias. In Palestinian religious and resistance literature, references to Imam Hussain (AS) and the event of Karbala are frequent; many speeches, statements, and poems portray Karbala as a model of resistance against oppression. Furthermore, the naming of mosques, schools, and religious institutions after Imam Ali (AS), Lady Fatima (SA), and Imam Hussain (AS) reflects the honored position of the Ahl al-Bayt in Palestinian religious culture.

Altogether, these findings show clearly that the Palestinian people not only do not belong to the *Nasibism* but also express deep affection and attachment to the Prophet’s Household (AS). These results confirm and support the Supreme Leader’s view that the Palestinian people are not *Nasibis*.

4. Conclusion

1. According to Sunni definitions, *Nasibis* are those who regard hostility toward Imam Ali (AS) as a form of religious devotion.
2. Shia scholars agree on the definition of a *Nasibi* as one who harbors and expresses enmity toward the Ahlul Bayt (AS), though they differ slightly in identifying its instances. Only a very small and rare group can be considered *Nasibi*, and this classification does not apply to Sunnis in general.
3. Based on the views of both Sunni and Shia scholars, who classify *Nasibi* into *Takfiri* and non-*Takfiri* groups, the people of Palestine and Gaza belong to neither category.
4. No historian, heresiographer, or scholar from either tradition has identified Palestine as a region associated with *Nasibi* groups, whether *Takfiri* or non-*Takfiri*, from the origin to the spread of the phenomenon.
5. Most Palestinians follow the Shafi'i school, and in recent years, interest in Shi'ism has grown rapidly among them, with at least ten thousand native Shi'as currently present.
6. Many Palestinian poets, religious figures, and resistance fighters compare their struggle against Israel to the tragedy of Karbala and regard Imam Hussain (AS), the Master of Martyrs, as their model. Numerous mosques and academic centers in Palestine bear the names of the Ahlul Bayt (AS), demonstrating their love for them.
7. The wise Leader of the Islamic Revolution, as a jurist and insightful statesman aware of global developments and enemy schemes, responded at the right time and place—before Sunni scholars—to the claim of Palestinian *Nasibism*, thereby safeguarding Muslim unity and continued support for Palestine.

Keywords: *Nasib*, *Nasibism*, Palestine, Gaza, Ahlul Bayt, Ayatollah Khamenei

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

تبیین دیدگاه حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در ناصبی نبودن مردم فلسطین

| محمدرضا شاهرودی^۱ |

| حسین مناحی زاده^{۲*} |

DOI: [10.22034/rjfs.2025.524440.1168](https://doi.org/10.22034/rjfs.2025.524440.1168)

چکیده

یکی از راهبردهای مخالفان جمهوری اسلامی ایران جهت تضعیف محور مقاومت و از بین بردن اتحاد مسلمانان، اتهام مردم فلسطین و غزه به ناصبی‌گری و عداوت با اهل بیت (ع) است، تا از این طریق، آن‌ها را از هم‌دردی و یاری جهان تشیع محروم کنند. آیت‌الله خامنه‌ای در سفر استانی خود به استان کردستان در تاریخ ۱۳۸۸/۰۲/۲۳ در دیدار با علمای آن استان، مردم غزه را از این اتهام مبرا ساخت. این پژوهش با روش توصیف و تحلیل سعی دارد تا با بررسی معنا، سرزمین‌های رشد و استمرار پدیده نصب، دیدگاه معظم‌له در این زمینه را تبیین نماید. نتایج به‌دست آمده از این پژوهش حاکی از آن است که مردم فلسطین و به‌ویژه غزه نه‌تنها ناصبی نیستند، بلکه در محبت اهل بیت (ع) مشهور هستند و بسیاری از مساجد و مراکز علمی آن‌ها مزین به نام اهل بیت (ع) می‌باشد؛ همچنین ذکر اهل بیت (ع) و تأسی به ایشان در میان سخنان شاعران، شخصیت‌های دینی و مجاهدان آن‌ها به وفور مشاهده می‌شود.

واژگان کلیدی: نصب، نواصب، فلسطین، غزه، اهل بیت (ع)، آیت‌الله خامنه‌ای.

۱. دانشیار گروه علوم قرآن و حدیث دانشگاه تهران، تهران، ایران

Email: mhshahroodi@ut.ac.ir

۲. دانش‌آموخته دکتری علوم قرآن و حدیث دانشگاه تهران، تهران، ایران

Email: manahi.hosein@ut.ac.ir

دسترسی به مقالات فصلنامه علمی پژوهش‌نامه فقه و علوم اسلامی (open access) است.
فصلنامه علمی پژوهش‌نامه فقه و علوم اسلامی تحت مجوز بین‌المللی CC BY 4.0 می‌باشد.
مسئولیت مقاله از نظر محتوای علمی و نظرات مطرح‌شده در متن آن، به‌عهده نویسندگان و یا نویسنده مسئول مقاله می‌باشد و مورد تأیید/عدم تأیید صاحب امتیاز فصلنامه علمی پژوهش‌نامه فقه و علوم اسلامی نمی‌باشد.

۱. مقدمه

۱-۱. بیان مسأله

در تاریخ اسلام، یکی از مهم‌ترین ابزارهای دشمنان برای تضعیف وحدت مسلمانان، ایجاد تفرقه از طریق شایعه‌پراکنی و تهمت‌زنی مذهبی بوده است. این راهبرد که از زمان پیامبر اسلام (ص) تاکنون ادامه داشته، بر آن است تا با نسبت دادن صفات کفر و نفاق به گروه‌هایی از مسلمانان، چهره واقعی و مشروعیت آنان را مخدوش کند. در عصر حاضر، با توجه به جایگاه محوری مسأله فلسطین در جهان اسلام، تمرکز این هجمه‌ها به سوی فلسطین و حامیان آن معطوف شده است. اتهام ناصبی‌بودن اهل سنت فلسطین و رافضی‌بودن شیعیان ایران، یکی از نمونه‌های برجسته این تفرقه‌افکنی نظام‌مند می‌باشد که از سوی برخی محافل صهیونیستی و جریان‌های معارض مقاومت اسلامی پیگیری می‌شود.

این تبلیغات گمراه‌کننده از یک‌سو، ایرانیان را از حمایت از فلسطین باز می‌دارد و از سوی دیگر، با معرفی مبارزان فلسطینی به عنوان مزدوران ایران، اعراب و اهل سنت را نسبت به جریان مقاومت بدبین می‌سازد. چنین فضا سازی‌هایی، حتی در داخل جامعه شیعه نیز نفوذ کرده و برخی افراد را به تکرار اتهام ناصبی‌بودن فلسطینیان واداشته است. آیت‌الله خامنه‌ای چندین سال قبل، متوجه این جریان شده و در یکی از سخنرانی‌های خود در جمع علمای استان کردستان به این تهمت پاسخ داد و دلایلی را به صورت کلی مطرح کرد (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۸/۰۲/۲۳).

از سوی دیگر، شهید مرتضی مطهری نیز در آثار خود این‌گونه تهمت‌ها را اقدامی برای سلب هم‌دردی ایرانیان شیعه با ملت فلسطین دانسته است، وی می‌گوید: «می‌دانند مردم ایران شیعه‌اند و شیعه، دوستدار علی و معتقد است هرکس دشمن علی باشد کافر است؛ برای اینکه احساس هم‌دردی را از بین ببرند، این مطلب را جعل می‌کنند» (مطهری، ۱۴۰۲: ۳۲/۴). با این توصیف، بازخوانی و تحلیل دقیق مفهوم ناصبی، خاستگاه تاریخی و فقهی آن، و بررسی چرایی و چگونگی استفاده از این اتهام در فضای معاصر، به ویژه در ارتباط با فلسطین، ضرورتی علمی و راهبردی دارد.

۲-۱. پیشینه

پیشینه نظری این موضوع به مباحث فقهی فقیهان امامیه در قرون گذشته بازمی‌گردد که به صورت مستقل یا ضمنی به تحلیل مفهوم ناصبی و احکام مترتب بر آن پرداخته‌اند (نجفی، ۱۳۶۵: ۶۵/۶؛ بحرانی، بی تا: ۱۸۵/۵-۱۸۷؛ خمینی، ۱۴۲۲: ۳۳۶/۳). آثاری چون رساله ابن‌ادریس حلی، الشهاب الثاقب از شیخ یوسف بحرانی و اصول الإسلام و حکم الناصب از وحید بهبهانی، از جمله منابع اصلی در این زمینه هستند (نک: حلی، ۱۳۸۶: ۲۲۳/۷؛ بحرانی، بی تا: ۱۸۵/۵؛ آقابزرگ

تبیین دیدگاه حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در ناصبی نبودن مردم فلسطین (مناحی‌زاده و شاه‌رودی) ۲۹

تهرانی، ۱۴۰۳: ۲۷۵/۲۱؛ ۱۷۷/۲؛ ۲۷/۱۹). در دوران معاصر نیز گرچه پژوهشگرانی چون محسن‌المعلم، علی سجادی‌زاده، رحمت تولایی، سیدابوالقاسم نقیعی، مهدی مجتهدی و نجم‌الدین طبسی با نگارش کتاب‌ها و مقالاتی به تبیین جنبه‌های فقهی، حدیثی و تاریخی مفهوم ناصب پرداخته‌اند؛ اما تاکنون مقاله یا کتاب مستقلی درباره موضوع حاضر، به‌طور خاص از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای نگاشته نشده است.

در پژوهش حاضر تلاش بر آن است که علاوه بر واکاوی مفهوم ناصب، سیر تطور آن، انواع نصب و سرزمین‌های درگیر آن در گذشته و حال بررسی گردد و به ادعای ناصبی بودن مردم فلسطین با تکیه بر دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای پاسخ داده شود.

۳-۱. اهمیت و ضرورت پژوهش

با توجه به نقش کلیدی جمهوری اسلامی ایران در حمایت از محور مقاومت و نیز تأثیرگذاری افکار عمومی شیعه در قبال مسأله فلسطین، تبیین صحیح این‌گونه مفاهیم و نقد علمی اتهامات رایج، ضرورتی دوچندان یافته است. روشن‌سازی مفهوم ناصبی، تبیین دیدگاه‌های اصیل امامیه و بررسی مواضع رهبران فکری معاصر همچون آیت‌الله خامنه‌ای، می‌تواند به خنثی‌سازی جنگ روانی دشمنان کمک کند و وحدت امت اسلامی را تقویت نماید.

۴-۱. هدف پژوهش

پژوهش حاضر در پی آن است که با تبیین دقیق مفهوم ناصب و بررسی سیر تاریخی، جغرافیایی و فرهنگی، ادعای ناصبی بودن مردم فلسطین را بررسی و نقد کند و با استناد به دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای و سایر اندیشمندان اسلام، تصویر صحیحی از رابطه شیعه و اهل سنت فلسطین ارائه دهد.

۵-۱. سؤالات پژوهش

- ۱- مفهوم ناصب و ناصبی‌گری در متون روایی و فقهی امامیه چیست؟
- ۲- چه شواهدی از منابع تاریخی و معاصر، ادعای ناصبی بودن مردم فلسطین را رد می‌کند؟
- ۳- دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای در مورد ناصبی بودن یا نبودن مردم غزه و فلسطین چیست و بر چه مبنایی استوار است؟

۶-۱. روش تحقیق

این پژوهش با رویکرد توصیفی-تحلیلی و بر پایه مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی انجام می‌شود. منابع اصلی تحقیق، شامل متون روایی و فقهی امامیه، آثار تاریخی معتبر، سخنان و بیانات علما و اندیشمندان معاصر، به‌ویژه آیت‌الله خامنه‌ای است. همچنین از منابع علمی پژوهشی، تفسیری و

تاریخی برای بررسی مفهومی و مصداقی «نصب» و نقد ادعای ناصبی بودن مردم فلسطین استفاده خواهد شد. تحلیل محتوای بیانات معظم‌له نیز به‌عنوان بخش محوری تحقیق مدنظر قرار می‌گیرد.

۲. مفهوم نصب در لغت و اصطلاح

اصطلاح نصب، اصطلاح مستحدثی است که در قرآن کریم و احادیث پیامبر (ص) و سخنان صحابه مشاهده نشده و برای نخستین بار در منابع متقدم شیعی و به‌طور خاص در متون فقهی و روایات اهل بیت (ع) به‌کار رفته است.

۲-۱. نصب در لغت

نصب دارای معانی فراوان و گوناگون است، اما در اصل به معنی برپا کردن و پابرجا نگه داشتن چیزی می‌باشد. از این رو «نَصَبْتُ الشَّيْءَ» یعنی آن را برپا کردم، بالا بردم و به سویش فرا خواندم (ابوحاتم رازی، ۱۹۸۸: ۲۵۸/۳). به سنگی که برای عبادت نصب می‌شد و نیز به سنگی که در مقابل بُت نصب و خون قربانی‌ها روی آن می‌ریخت، و هرچه جز خدا پرستش شود، نُصِبَ (جمع آن انصاب) گفته می‌شد. همچنین به معنی رنج و سختی، نوعی آواز که صدا در آن بلند می‌شود و نیز دادن فتحه به کلمه است (ابن فارس، ۱۴۲۰: ۴۳۴/۵). معنی دیگری که برای نصب گفته شده، آشکار کردن بدی، جنگ، دشمنی و مانند آن بر ضد کسی می‌باشد.

«وَإِذَا بَنُو آسَدٍ عَلَيَّ تَحَدَّبُوا / نَصَبَتْ بَنُو آسَدٍ لِمَنْ رَادَانِي» (زمخشری، ۱۳۹۹: ۶۳۵/۱): آن

هنگام که بنی‌اسد به من محبت می‌ورزند، با آنکس که دشمن من است، جنگ می‌کنند.

خلیل بن احمد فراهیدی، جوهری، احمد بن فارس و ابن منظور «نصب» با سکون صاد و باء را به معنی بلند کردن و بالا بردن و راست نگه داشتن چیزی دانسته‌اند (فراهیدی، ۱۴۱۴: ۱۷۹۵/۳؛ جوهری، بی‌تا: ۲۲۴/۱؛ احمد بن فارس، ۱۴۲۰: ۴۳۴/۵؛ ابن منظور، ۱۴۱۴: ۷۵۸/۱). و وقتی می‌گویی: «نَاصِبْتُ الْحَرْبَ وَالْعَدَاوَةَ» یعنی جنگ و دشمنی را با او اظهار کردم (فیومی، بی‌تا: ۲۳۲؛ طریحی، ۱۳۶۲: ۱۷۳/۲). فیروز آبادی می‌نویسد: «نواصب، ناصبیه و اهل نصب کسانی بودند که بغض و دشمنی را با حضرت علی (ع) را جزو دین می‌دانستند و با آن حضرت دشمنی کردند» (فیروزآبادی، بی‌تا: ۱۳۷/۱). بنابراین یکی از معانی واژه «نصب» دشمنی، عداوت و آشکار نمودن است که تقریباً در تمامی کاربردهای این واژه وجود دارد.

۲-۲. نصب در اصطلاح

گرچه استعمال لفظ نصب و ناصبی در ابتدا در روایت‌ها و منابع شیعی مطرح شد، اما به‌دلیل اهمیت و آثار این فرقه بر سیر تطور میراث حدیثی جهان اسلام و تحولات جامعه اسلامی، در بین اهل سنت نیز موضوعیت یافت، به‌همین علت معنی اصطلاحی «نصب»، از دیدگاه اندیشمندان

تبیین دیدگاه حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در ناصبی نبودن مردم فلسطین (مناحی: زاده و شاهرودی) ۳۱

فریقین مورد بررسی قرار می‌گیرد. روشن شدن معنا و حدود این لفظ از اهمیت زیادی برخوردار است؛ زیرا در علوم مهمی همچون رجال، فقه مذاهب اسلامی، فقه الحدیث و ملل و نحل، بحث درباره نصب و نواصب مشاهده می‌شود.

۲-۲-۱. اهل سنت

از نظر محققان اهل سنت، قدیمی‌ترین استعمال لفظ «نصب» توسط حمیری (م. ۱۷۳ق) در قرن دوم بوده است، اما این لفظ در قرن سوم در بین اهل سنت وارد شد (العواد، ۱۴۳۱: ۶۴). لفظ ناصبی در بین اهل سنت برای نخستین بار توسط ابن مدینی (م. ۲۳۴ق) استعمال شد. وی می‌گوید: «... وَمَنْ قَالَ فَلَانٌ نَاصِبِي عَلِمْنَا أَنَّهُ رَافِضِي» (ابن القاسم اللالكائي، ۱۴۰۲: ۱۴۷/۱) که به دلیل نارضایتی از ظهور و بروز این لفظ و انتساب آن به برخی اهل سنت می‌گوید: هرکس بگوید فلانی ناصبی است، خودش رافضی می‌باشد و این گواهی روشنی از رواج اصطلاح نصب نزد شیعه امامیه در آن دوره است. پس از آن در قرن چهارم به صورت گسترده‌ای در بین اهل سنت منتشر و در بین شعر نیز مشاهده می‌شود (العواد، ۱۴۳۱: ۶۵).

برخی اندیشمندان اهل سنت به مناسبت‌های گوناگون به تعریف نصب و ناصبی پرداخته و به برخی معیارها و شاخصه‌های آن اشاره کرده‌اند؛ از جمله:

بُغْضُ عَلِيٍّ (ع) و دشمنی با ایشان (زمخشری، بی تا: ۷۷۷/۴؛ آلوسی، بی تا: ۱۷۲/۳۰)، دشمنی با علی و تقدیم دیگران بر ایشان (ابن حجر عسقلانی، ۱۳۷۹: ۴۵۹؛ سیوطی، بی تا: ۳۲۸/۱)، ابن حجر در جای دیگری، نصب را به معنای انحراف از امام علی (ع) و اهل بیتش تعریف کرده است (ابن حجر عسقلانی، بی تا: ۴۲۰/۱۰)؛ نواصب قومی هستند که با دشمنی با علی دین‌داری می‌کنند (ابن سبیده المرسی، ۲۰۰۰: ۳۴۵/۸). ابن تیمیه نیز نصب را این چنین تعریف کرده است: «نواصب کسانی هستند که اهل بیت را با گفتار یا کردار، اذیت و آزار می‌کنند» (ابن تیمیه حرانی، بی تا: ۱۵۴/۳).

۲-۲-۲. شیعه

به علت اهمیت مفهوم نصب در مکتب امامیه، در مواضع مختلفی از جمله: کتاب طهارات، کتاب نجاسات، کتاب خمس، کتاب زکات، کتاب جهاد، کتاب نکاح و... مورد واکاوی و بررسی معنایی و فقهی قرار گرفته است. در منابع مهم روایی شیعه حدود شصت روایت وجود دارد که واژه‌های «نصب» و «ناصب» و مشتقات آن، در آن‌ها به کار رفته است که این روایت‌ها در پنج دسته اصلی تقسیم می‌شوند: ۱- خارج بودن نواصب از دایره اسلام و ایمان (نک: صدوق، ۱۳۹۰: ۲۸۵/۳؛ کلینی، ۱۳۹۱: ۳/۲) ۲- نواصب، پست‌ترین موجودات (نک: کلینی، ۱۳۹۱: ۵۰۳/۶، ح ۳۸؛ برقی، بی تا: ۱۸۵/۱، ح ۱۹۶) ۳- ناصبی بودن معتقدان به امامت ابوبکر و عمر (فیض کاشانی، ۱۴۱۶:

۲/۲۲۹) ۴- شدت دشمنی نواصب با اهل بیت (ع) (رک: کلینی، ۱۳۹۱: ۱۵۹/۸، ح ۱۵۶) ۵- ناصبی بودن دشمنان شیعه (رک: صدوق، بی تا: ۶۰/۲، ح ۶۰).

با وجود تنوع و کثرت روایات نقل شده در منابع روایی شیعه درباره نواصب، علمای شیعه در تعریف آن، که دشمنی با اهل بیت و ائمه (ع) است، اختلافی ندارند و تنها در تطبیق و مصادیق نواصب، اندکی باهم اختلاف نظر دارند.

گروه نخست: شماری از فقهای شیعه مانند شیخ یوسف بحرانی، عموم مخالفان را ناصبی، کافر و نجس دانسته‌اند؛ این مطلب به سید مرتضی و ابن ادریس حلی نیز نسبت داده شده است (بحرانی، بی تا: ۳۶۱/۱۰-۳۶۲؛ ۱۸۶/۵؛ ۶۰/۲۴) اما با بررسی قول شیخ یوسف بحرانی روشن می‌شود که وجود دو قید «العارفین بالإمامة والمنکرین القول بها» و «غیر المستضعف» (بحرانی، بی تا: ۶۰/۲۴) سبب می‌گردد بیش‌تر اهل سنت از دایره نصب و نواصب خارج می‌شوند؛ زیرا آنان یا مستضعف هستند و یا به امامت و حقانیت حضرت علی (ع) عالم و عارف نیستند.

گروه دوم: بیش‌تر فقهای شیعه مانند شیخ صدوق (صدوق، ۱۳۹۰: ۲۵۸/۳)، شیخ طوسی (طوسی، ۱۳۶۴: ۳۰۲/۷)، محقق حلی (محقق حلی، ۱۴۱۳: ۳۷۷)، علامه حلی (علامه حلی، ۱۴۱۴: ۶۸/۱)، شهیدثانی (شهیدثانی، بی تا: ۴۳۲/۷)، سید ابوالقاسم خویی (خویی، ۱۴۱۸: ۶۹/۳) و سیدعلی سیستانی (سیستانی، ۱۴۱۴: ۱۴۹/۸۱) عموم اهل سنت را مسلمان و پاک دانسته و با اعتراف به نادر و کم بودن نواصب در میان مسلمانان، تنها کسانی را که به اهل بیت و امامان معصوم (ع) دشمنی و بغض دارند و آن را به نوعی اظهار و اعلان می‌کنند و یا اینکه به شیعیان اهل بیت (ع) به خاطر محبت و ارادت‌شان به اهل بیت پیامبر (ص)، بغض و دشمنی دارند و آن را اظهار و اعلان می‌کنند، ناصبی و کافر و نجس دانسته‌اند.

گروه سوم: شمار اندکی از فقهای شیعه مانند امام خمینی (ره) و آیت‌الله سیدمحمدرضا گلپایگانی، تنها خوارجی که بغض و دشمنی با حضرت علی علیه‌السلام را جزو دین دانسته‌اند و آن حضرت را تکفیر کرده و جنگ با ایشان را لازم شمرده‌اند، مصداق ناصبی و کافر می‌دانند، این عده معتقدند اگر کسی دشمنی با اهل بیت (ع) را جزو دین بداند و از روی تدین و دیانت با اهل بیت دشمنی کند، ناصبی است (نک: خمینی، ۱۴۲۲: ۴۵۷/۳؛ گلپایگانی، ۱۴۱۳: ۱۹۵-۱۹۶).

در جمع‌بندی اقوال این سه گروه می‌توان گفت که دشمنی و بغض اهل بیت (ع) و آشکار کردن آن، شرط اصلی ناصبی بودن است؛ که با این توضیح فقط عده اندک و نادری از اهل سنت ناصبی هستند و احکام ناصبی بر اکثریت ایشان، مترتب نیست. شیخ صدوق نیز در این زمینه می‌گوید:

تبیین دیدگاه حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در ناصبی نبودن مردم فلسطین (مناحی‌زاده و شاه‌رودی) ۳۳

«الجهلاء يتوهّمون أن كل مخالفٍ ناصبٍ، وليس كذلك» جاهلان توهم می‌کنند که هر مخالفی ناصبی است، در حالی که این‌گونه نیست (نجفی، ۱۳۶۵: ۶/۶۴).

۳. مصادیق نصب

براساس نظرات و تعاریف مختلف علمای شیعه از نصب و عللی که برای پیدایش و نشأت ناصبیان ذکر شد، این پرسش مطرح می‌شود که مصادیق خارجی نصب در گذشته و حال چه کسانی هستند و آیا اساساً ناصبیان به معنای مذکور وجود دارد؟ با کاوش در کتب فریقین در جهت یافتن جواب این سؤال، این نتیجه حاصل شد که مصادیق نواصب به شرح ذیل است:

۳-۱. مکفره

نواصبی هستند که اعتقاد به کفر امام علی علیه‌السلام دارند؛ به اتفاق علمای امامیه، خوارج مصداق ناصبی‌اند؛ زیرا علاوه بر دشمنی با ایشان، او را تکفیر می‌کردند؛ علامه حلی و شیخ انصاری، خوارج را نه تنها ناصبی می‌دانند، بلکه اعتقاد دارند که از سرسخت‌ترین دشمنان امام علی علیه‌السلام هستند (نک: علامه حلی، ۱۴۱۳: ۳۰۸/۳؛ علامه حلی، ۱۵۷: ۱۳۸۰؛ انصاری، ۱۴۱۵: ۲/۳۵۷).

۳-۲. غیر مکفره

نواصبی هستند که اعتقاد به کفر امام علی علیه‌السلام نداشتند اما در کینه و دشمنی با ایشان مشهور بودند و بر منابر او را سب و لعن می‌کردند. نظر فقهای امامیه به‌طور تفصیل در بخش ۲-۲-۱ همین مقاله بیان شد.

۴. اوطان نصب

به‌طور طبیعی معمولاً انسان‌ها، مکان‌هایی که نیازهای اقتصادی، اجتماعی و دینی خود را تأمین کنند را به‌عنوان محل زندگی خود انتخاب می‌نمایند؛ و به مرور زمان، مردم آن مکان بر یک امر مشترک هم‌عقیده می‌شوند. به‌همین علت کوفه به مرور زمان به قلعه تشیع مشهور شد (نک: ابن‌کثیر، ۱۴۰۷: ۱۱/۸). و تا جایی که اگر در مورد یک راوی عبارت «کوفی المذهب» نقل شود، به معنی شیعه بودن آن راوی است (ذهبی، ۱۹۹۳: ۲/۴۲۶). سرزمین شام نیز به نصب و دشمنی با امام علی علیه‌السلام مشهور شد. در ادامه، برخی مکان‌هایی که به محل زندگی دائمی ناصبیان شهرت یافت، ذکر می‌شود. شایان ذکر است که محل زندگی دائمی نواصب در گذشته و یا حال در آن مناطق مدنظر می‌باشد.

۴-۱. اوطان نواصب مکفره

نواصب مکفره که مصداق بارز آن‌ها خوارج هستند (علامه حلی، ۱۴۱۳: ۳۰۸/۳)؛ در سرزمین‌های زیر سکونت داشتند.

۴-۱-۱. عراق

روشن است که نخستین ظهور خوارج در عراق بود (ابن حجر عسقلانی، بی تا: ۵۳۶/۱۳). بعد از واقعه حکمیت علیه امام علی علیه السلام خروج کردند؛ اما به علت مشکلات و جنگ‌هایی که با آن مواجه شدند، در سرزمین‌های مختلفی منتشر شدند و به عراق محدود نماندند و به مرور زمان و با مخالفت امویان با آن‌ها، اثری از آن‌ها در عراق نماند و به شهرها و کشورهای دیگری هجرت کردند (مقدسی، بی تا: ۲۷/۶). تا جایی که عبیدالله بن زیاد، سیزده هزار نفر از آن‌ها را کشت و چهار هزار نفر را زندانی نمود؛ اما با این وجود عقب‌نشینی نکردند و هر وقت فرصتی پیش می‌آمد، علیه امویان به پا می‌شدند. خوارج به مرور زمان از عراق هجرت و یا از بین رفتند؛ تا جایی که امروز اثری از خوارج در عراق نمانده است (رک: طبری، ۱۳۸۷: ۳/۳۷۵).

۴-۱-۲. عمان

از دیرباز خوارج به عمان مهاجرت نمودند؛ اما زمان دقیق هجرت آن‌ها به عمان در دسترس نیست. برخی معتقدند خوارج عمان کسانی هستند که از جنگ نهروان نجات پیدا کردند و به عمان رفتند. برخی نیز معتقدند که خوارج همراه ابن ابیاض وارد عمان شدند که به اباضیه نیز مشهور گردیدند (نک: عواجی، ۱۳۹۹: ۱۶۳؛ طالب هاشم، ۲۰۰۱: ۱۵۲). درباره این ادعا که آیا اباضی‌های امروزی در کشور عمان، همان خوارج با همان معتقدات هستند یا خیر، پژوهش مستقلی می‌طلبد که در حیطه و اهداف پژوهش حاضر نیست.

علاوه بر عراق و عمان، اصحاب ملل و نحل، شهرها و کشورهای مختلفی از مشرق و مغرب سرزمین اسلامی را به عنوان وطن خوارج ذکر کردند؛ که در هیچ‌یک از آن‌ها نامی از سرزمین فلسطین وجود ندارد.

۴-۲. اوطان نواصب غیر مکفره

مشهورترین سرزمین‌های نواصب غیر مکفره، به شرح ذیل است:

۴-۲-۱. شام

منشأ نصب سرزمین شام است، نصب در این سرزمین به صورت وسیعی منتشر شد و به طور عام، اهل آن سرزمین به کینه و دشمنی نسبت به امام علی علیه السلام مشهور شدند. ذهبی می‌گوید: «اغلب شامیان از روز صفین به بعد نسبت به علی نصب داشتند» (ذهبی، ۱۹۹۳: ۱۵۳/۶) تا جایی که شامیان کسی نمی‌شناختند، جز آل ابی سفیان و از کسی اطاعت نمی‌کردند، جز بنی مروان (حموی، بی تا: ۳۵۲/۲). شامیان در اطاعت از بنی امیه دچار افراط شدند و ضرب‌المثل معروف «طاعة شامیه» از اینجا گرفته شده که در اطاعت از بنی امیه بی‌نظیر بودند (ابن تیمیه، ۱۴۰۶:

تبیین دیدگاه حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در ناصبی نبودن مردم فلسطین (مناحی زاده و شاه‌رودی) ۳۵

بنابراین یکی از مواظن مهم نواصب، سرزمین شام است و این به علت وجود حاکمان بنی‌امیه در آن سرزمین است که نتیجه آن، «الناس علی دین ملوکهم» می‌باشد؛ به خصوص اگر حاکمان، مردم را به بردگی بگیرند و علیه جبهه مقابل تبلیغات منفی راه بیندازند؛ که حاکمان بنی‌امیه از هر دو روش استفاده کردند. ابن تیمیه درباره اهل شام می‌گوید: «کثیر منهم بیغض علیاً ویسبّه» بسیاری از آن‌ها با علی دشمنی و او را سب می‌کردند (ابن تیمیه، ۱۴۰۶: ۴۳۱/۶). از دیگر ویژگی‌های پدیده نصب در سرزمین شام، طولانی بودن نصب در آن سرزمین است که از مقتل عثمان شروع و با جنگ صفین به اوج خود رسید و تا قرن‌ها بعد، عداوت و دشمنی با امام علی علیه‌السلام سرلوحه شامیان ماند (ذهبی، ۱۹۹۳: ۱۵۳/۶). نسائی از عالمان و مؤلفان کتب حدیثی اهل سنت می‌گوید: «وارد دمشق شدم و دشمنان علی را در آنجا زیاد دیدم» (ذهبی، ۱۴۱۹: ۶۹۹/۲؛ ابن‌خلکان، بی‌تا: ۷۸/۱). این کلام نسائی حدود صدو هفتاد سال پس از انقراض حکومت بنی‌امیه می‌باشد که از آثار دشمنی با امام علی علیه‌السلام برجای مانده است. ذهبی در قرن هشتم نیز به وجود آن‌ها در زمان خودش در شام اشاره می‌کند (ذهبی، ۱۴۲۷: ۳۷۴/۵). از بین همه شهرهای شام، دو شهر دمشق و حمص به نصب مشهور بودند (نک: ذهبی، ۱۹۹۳: ۲۰۵/۱؛ ذهبی، ۱۴۲۷: ۱۴۸/۸). شایان ذکر است که سرزمین شام، شامل فلسطین امروزی نیز می‌شد، اما با توجه به مرکزیت حکومت بنی‌امیه در سوریه امروزی، و اذعان بسیاری از اندیشمندان اهل سنت به وجود نواصب در دو شهر دمشق و حمص، پدیده نصب در این دو شهر به اوج خود رسید. گرچه کسی از اندیشمندان اهل سنت به وجود نواصب در سرزمین فلسطین از ابتدای پیدایش آن، اشاره‌ای نکرده است، اما با سقوط بنی‌امیه (۱۳۲ هجری) ناصبی‌گری به‌عنوان یک جریان حکومتی و غالب، در کل شام و در فرض وجود آن در فلسطین، به تدریج تضعیف و از بین رفت (العصامی، ۱۴۱۹: ۱۲۳/۴).

۲-۲-۴. عراق

علاوه‌بر وجود خوارج در عراق، وجود حاکمان بنی‌امیه در این کشور، موجب پیدایش و گسترش نصب شد. حاکمان بنی‌امیه در عراق موظف به اجرای سیاست‌های حکومت مرکزی شام بودند که براساس آن دشمنی با امام علی علیه‌السلام و سب ایشان، یکی از بدیهیات حکومت اموی است. سخت‌ترین و ظالم‌ترین حاکمان بنی‌امیه مانند زیاد بن ابیه، عبیدالله بن زیاد و حجاج بن یوسف در عراق بودند که در دشمنی و سخت‌گیری علیه شیعیان از دیگر حاکمان اموی پیش‌قدم بوده و در عداوت با امام علی علیه‌السلام شهرت داشتند (رک: طبری، ۱۳۸۷: ۱۷۰/۳؛ ابن‌کثیر، ۱۴۰۷: ۳۲۷/۹؛ ذهبی، ۱۴۲۷: ۴۹۵/۳).

بنابراین روشن شد که هیچ‌یک از فرقه‌نویسان، تاریخ‌نگاران و علمای فریقین، هیچ‌یک از ظه‌های فلسطین را به‌عنوان سرزمین نواصب مکف‌ه و غیر مکف‌ه ذکر نکردند.

۵. پاسخ آیت‌الله خامنه‌ای به ادعای ناصبی بودن مردم فلسطین

یکی از مبانی آیت‌الله خامنه‌ای در تعامل با جهان اسلام، حفظ وحدت مسلمانان و بی‌اعتنایی به تفرقه‌افکنی دشمنان است که در مناسبت‌های مختلف بر آن تأکید دارند؛ پس از مطرح شدن تهمت ناصبی بودن مردم غزه، ایشان طی سفر استانی به استان کردستان در دیدار با علمای شیعه و سنی، ضمن تأکید دوباره بر وحدت جهان اسلام، به ادعای ناصبی بودن مردم فلسطین و غزه پرداخت و با اشاره به نقشه‌های دشمنان در تفرقه‌افکنی بین مسلمانان، به این ادعا پاسخ داد. ایشان گفتند: «در این بُح‌وحه دیدیم که برخی می‌روند نزد بعضی از بزرگان، بعضی از علما، بعضی از محترمان که آقا شما به چه کسی دارید کمک می‌کنید؟ اهل غزه ناصبی هستند. - ناصبی یعنی دشمن اهل بیت (ع) - عده‌ای هم باور کردند و پیغام دادند که مردم غزه ناصبی هستند. گفتیم پناه بر خدا و لعنت خدا بر شیطان رجیم خبیث. در غزه مسجد امیرالمومنین الامام علی بن ابیطالب هست، مسجد الامام الحسین هست، چطور این‌ها ناصبی‌اند؟ بله سنی‌اند، اما ناصبی نیستند. [دشمنان] این جور حرف زدند، این جور اقدام و کار کردند» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۸/۰۲/۲۳). پیش از این سخنرانی، آیت‌الله خامنه‌ای در سخنرانی دیگری در سال ۷۱ به‌طور ضمنی به این مسأله پرداخته و به تبلیغات آمریکایی‌ها و صهیونیستی‌ها علیه مبارزان فلسطینی اشاره می‌کند و می‌گوید: «تبلیغات آمریکایی و صهیونیستی، این دروغ بزرگ و این فریب بی‌نظیر را باوراندند که خیلی گزنده و تلخ است. آن‌ها حتی در نشان دادن جوانانی که با ظلم صهیونیست‌های ظالم پُرپر می‌شوند و از مواهب دنیا و همه خیرات روی زمین محروم شده‌اند، یک چهره خشن نشان می‌دهند و می‌گویند: فلسطینی‌ها این‌ها‌یند» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۷۱/۱/۷).

اکنون به‌منظور تبیین و شرح دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای درباره مردم فلسطین و غزه، لازم است به مواردی همچون مذهب، گرایش‌های فکری مردم فلسطین، اهل بیت (ع) در میان مردم فلسطین و اثر ایشان بر فضای فکری، علمی و دینی آن سرزمین پرداخته شود، تا عمق بصیرت و اشراف معظم‌له به فضای دینی، فرهنگی و فکری فلسطین بیش‌تر روشن گردد.

۵-۱. عدم وجود دلیل بر ناصبی بودن مردم فلسطین

مهم‌ترین دلیل بر ناصبی نبودن مردم فلسطین و غزه، اثبات این مدعا است. به‌عبارت دیگر اثبات نصب در میان مردم فلسطین، نیاز به دلیل و بینه دارد که تاکنون هیچ‌یک از علما و اندیشمندان اسلام آن را مطرح نکرده است و تنها از طرف دشمنان اسلام، جهت تفرقه و اختلاف‌افکنی میان مسلمانان

تبیین دیدگاه حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در ناصبی نبودن مردم فلسطین (مناحی زاده و شاهرودی) ۳۷

مطرح شد و براساس قاعده فقهی و حقوقی اسلام، «الأصل في الناس البراءة حتى يثبت خلافها»، اصل بر برائت اشخاص است تا زمانی که خلاف آن ثابت نشده باشد. قاعده «الأصل براءة الذمة» یا «برائت ذمه» یکی از اصول بنیادین فقهی می‌باشد که به موجب آن هیچ کس را نمی‌توان مکلف یا مسئول یا مجرم دانست، مگر اینکه خلاف آن با دلیل اثبات شود. این قاعده نه تنها در فقه شیعه و سنی، بلکه در حقوق بین الملل معاصر نیز مورد تأکید است (نک: الزحیلی، ۱۴۲۷ق: ۱۴۲/۱).

۵-۲. سنی و شیعی بودن مردم فلسطین

دشمنی و بغض اهل بیت (ع) و ظاهر کردن آن، شرط اصلی ناصبی بودن است؛ که با این توضیح فقط عده اندک و نادری از اهل سنت ناصبی هستند و احکام ناصبی بر اکثریت ایشان، مترتب نیست. شیخ صدوق نیز در این خصوص می‌گوید: «الجهلاء يتوهمون أن كل مخالف ناصب، و ليس كذلك» جاهلان توهم می‌کنند که هر مخالفی ناصبی است، درحالی که این گونه نیست (نجفی، ۱۳۶۵: ۶/۶). به همین علت آیت‌الله خامنه‌ای، سنی بودن اهل غزه را تأیید، اما ناصبی بودن آن‌ها را رد می‌کند (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۸/۰۲/۲۳). شهید مرتضی مطهری باور دارد که نسبت دادن صفت ناصبی به مردم فلسطین، بخشی از تبلیغات و توطئه‌های دشمنان اسلام، به ویژه صهیونیست‌ها است. به زعم ایشان، فلسطینی‌ها نه تنها ناصبی نیستند، بلکه در میان اهل سنت آنان، گروه‌هایی از شیعیان و محبان اهل بیت نیز حضور دارند. استاد مطهری در کتاب آشنایی با قرآن به صراحت به این شبهه پاسخ داده و بیان می‌کند که ناصبی با سنی تفاوت دارد؛ سنی‌ها برای امام علی علیه السلام احترام قائلند و او را خلیفه چهارم می‌دانند، درحالی که ناصبی دشمن امام علی علیه السلام است و از دیدگاه فقه شیعه کافر و نجس محسوب می‌شود. مطهری تأکید می‌نماید که این اتهام از سوی صهیونیست‌ها ساخته شده تا احساس هم‌دردی شیعیان با مردم فلسطین را از بین ببرند. ایشان حتی در سفر حج خود، با فلسطینی‌هایی مواجه شده که برخی از آنان شیعه بوده‌اند. او از جمله به شیعه بودن شخصیت‌هایی چون لیلا خالد اشاره می‌کند و نتیجه می‌گیرد که در میان فلسطینی‌ها هم شیعه و هم سنی وجود دارد و اتهام ناصبی‌گری صرفاً ابزاری تبلیغاتی است (مطهری، ۱۴۰۲: ۳۲/۴).

سنی بودن مردم فلسطین و عدم دشمنی آن‌ها با اهل بیت (ع)، با دلایل مختلف قابل اثبات است، اما علاوه بر آن دلایل دیگری در اثبات وجود شیعه در بین مردم فلسطین وجود دارد که در ادامه همین مقاله به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود.

۵-۳. مذهب مردم غزه

بیش تر مردم فلسطین، پیرو مذهب شافعی هستند. «ابوعبدالله محمد بن ادریس شافعی» امام این مذهب نیز متولد غزه بوده است. در بین فرقه‌های چهارگانه اهل سنت، نزدیک‌ترین فرقه به تشیع

از نظر علاقه و احترام به اهل بیت (ع) همین فرقه شافعی می‌باشد. محبت خود شافعی به اهل بیت (ع) - به‌ویژه شخص امیرالمؤمنین علی (ع) و امام حسین (ع) - نیز بسیار معروف و مشهور است. شافعیان هم به تبعیت از امام شافعی نسبت به اهل بیت (ع) ارادت دارند و حتی به زیارت مشاهد مشرفه منتسب به آنان می‌روند (جهنی، بی‌تا: ۱۲۴/۲).

۴-۵. محبت اهل بیت (ع) و گرایش به تشیع در بین مردم فلسطین

در سال‌های اخیر گرایش به تشیع در بین مردم فلسطین بسیار سریع بوده است. گذشته از «شهید دکتر فتحی شقاقی» و «شهید محمد شحاده» از رهبران جنبش جهاد اسلامی فلسطین (شحاده، ۱۳۸۸)، اکنون حضور حداقل ده هزار شیعه بومی در بین فلسطینیان ساکن در مناطق اشغالی (بدون غزه و کرانه باختری)، گزارش شده است. خبرگزاری عصر ایران به نقل از خبرگزاری فرانسه نیز در سال ۱۳۹۰ به روند تغییر مذهب شماری از افراد سنی مذهب در نوار غزه و شیعه شدن آن‌ها پرداخت. عبدالرحیم حمد از تازه شیعه‌شدگان نوار غزه، تعداد شیعیان نوار غزه را صدها نفر می‌داند و معتقد است که: «ما جریان شیعه در نوار غزه، خود را امتداد جمهوری اسلامی ایران و حزب‌الله لبنان می‌دانیم. ما جمهوری اسلامی ایران را در جایگاه مرجعیت خود می‌دانیم». بسیاری از شیعه‌شدگان نوار غزه، دلیل گرایش خودشان به تشیع را محبت اهل بیت و حمایت جمهوری اسلامی ایران و حزب‌الله لبنان از فلسطین اعلام کردند (عبدالرحیم حمد، ۱۳۹۰). رهبران فلسطینی نیز در مواضع مختلف ارادت و محبت خود به اهل بیت را اعلام می‌کردند، موارد زیر از این جمله است:

فضال فرحات، از فرماندهان نظامی حماس و سازنده موشک‌های «قسام» است که آثار آن تا به امروز باقی مانده و هر روز جنبش حماس به‌واسطه این رهبر، نسبت به گذشته قوی‌تر می‌شود و سبب ایجاد رعب و وحشت در قلب اسرائیلیان شده است. فرحات در وصیت‌نامه خود می‌نویسد: «هذا الزمانُ زمنُ المهدي، فأنا أبايعُهُ من الآن متي ظهر...»؛ این زمان، زمان مهدی است؛ من از هم اکنون تا زمان ظهورش با او بیعت می‌کنم (فرحات، ۲۰۲۳).

شهید فتحی شقاقی، رهبر جهاد اسلامی فلسطین، با اشاره به شباهت‌های مبارزاتی میان امام حسین علیه‌السلام و شیخ عزالدین قسام، از شخصیت امام حسین علیه‌السلام به‌عنوان نماد کامل انسانیت و مقاومت یاد می‌کند. به اعتقاد او، امام حسین با ایثار جان خود در کربلا، الگوی جاودانه‌ای از جهاد در راه حق را به‌جا گذاشت؛ الگویی که در مبارزات عزالدین قسام علیه استعمار انگلیس و صهیونیسم تجلی یافت، وی قسام را نمونه‌ای از مردان حسینی معرفی می‌کند که با شهادت خود، حیات تازه‌ای در کالبد ملت فلسطین دمید و شعله مقاومت را برافروخت. در این نگاه، هر دو

تبیین دیدگاه حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در ناصبی نبودن مردم فلسطین (مناحی‌زاده و شاهرودی) ۳۹

شخصیت در شرایطی متفاوت، با آگاهی و مسئولیت‌پذیری دینی در برابر سلطه‌طلبی ایستادند و از تسلیم‌پذیری پرهیز کردند (شقایق، ۱۳۹۶).

یحیی السنوار، فرمانده حماس که امروز به‌دلیل مقاومت و شجاعت بی‌نظیرش در برابر صهیونیست‌ها به نماد مقاومت تبدیل شده، در یک سخنرانی اعلام می‌کند که نگاهش به مرگ همان نگاه امام علی علیه‌السلام است و به آن تأسی می‌کند: «من این جمله از امام علی را خوب به خاطر می‌سپرده‌ام که گفت: دو روز در زندگی انسان هست، روزی که در آن مرگ سرنوشت تو نیست، و روزی که مرگ سرنوشت تو می‌باشد. من از روز اول نمی‌ترسم، چون مرگ سرنوشتم نیست، پس کسی نمی‌تواند به من آسیبی برساند. از روز دوم هم نمی‌ترسم، چون اگر تقدیرم باشد، نمی‌توانم از آن جلوگیری کنم» (السنوار، ۱۴۰۳).

۵-۵. امام حسین علیه‌السلام در شعر معاصر فلسطین

برخلاف شایعاتی که درباره مردم فلسطین منتشر شده است، شاعران بسیاری در فلسطین، مبارزه خود با اسرائیل را با حادثه کربلا مقایسه کرده و سرور و سالار شهیدان، ابا عبدالله‌الحسین علیه‌السلام را الگوی خود معرفی می‌کنند. در ادامه به نمونه‌های از اشعار شاعران فلسطینی در این زمینه اشاره می‌شود:

سمیح القاسم از برجسته‌ترین شاعران معاصر فلسطین از نقشی که امام حسین علیه‌السلام در کربلا ایفا کرده، بهره‌برداری می‌کند. وی در یک قصیده، کربلا را به عنوان نماد خون جاری عرب در جسم عراق، ترسیم می‌نماید.

في عقر دارك جزّ الروم ناصيتي

وجاؤزت خيلهم ابواب حطين

لكنّ ظلم ذوي القربى اشدّ على

روحي الجريحة من ظلم يقاويني

ما كربلا! وفي بغداد نازفة

دماء شعبي من حين الى حين

فما أقول إذا استنطقت عن وجعي

الجرح جرحي والسكين سكين

ويوم يزحم وجه الموت ذاكرتي

أبكي عراقي أم أبكي فلسطيني^۲ (رک: نشریه فرهنگی تحلیلی راه، ۱۳۸۷: ذیل «شعر عاشورایی

در فلسطین»)

شاعر فقط به اشاره به این واقعه تاریخی و حوادث مصیبت بار آن اکتفا نمی‌کند، بلکه مضامین معاصری را نیز مطرح می‌نماید. کشتن انسان را جرم بزرگی معرفی می‌کند که در بستر تاریخی کربلا اتفاق افتاده و همچنان در دنیای امروز نیز در حال اتفاق افتادن است. همین امتی که حسین را کشت، امروز فلسطین و بغداد را می‌کشد. دیروز غاصبانه این شمشیر را از نیام بیرون کشیدند و امروز نیز همان شمشیر را برای ریختن خون فلسطین نشان می‌دهند.

معین بسیسو، مقتل امام حسین علیه‌السلام را در قصیده‌ای به نام «القمر ذو الوجوه السبعة» به نمایش می‌کشد. صحنه‌ای اعتراض آمیز نشان می‌دهد و منافقان را محکوم می‌کند. منافقانی که در کنار امام حسین علیه‌السلام و در حمایتش شمشیر کشیدند، ولی با شروع نبرد، قصیده‌های نوشته بر شمشیرهایشان را در مدح و ثنای قاتلان حسین نشان دادند.

«رأیته فی کربلا

تحت رایة الحسین

صهیل سیفه مع الحسین

وفوق سیفه قصده منقوشة

فی مدح قاتل الحسین»^۳ (رک: نشریه فرهنگی تحلیلی راه، ۱۳۸۷: ذیل «شعر عاشورایی در فلسطین») بسیسو واقعه کربلا را نه فقط با هدف ترسیم فاجعه، بلکه به جهت روشنگری درباره خیانت و فرصت طلبی شاعران و رسانه‌های معاصر به کار می‌گیرد. وی در اشاره‌های کربلایی خود در شعر «العودة الی کربلاء» این واقعه را تا حوادث معاصر دنبال و شعرش را این‌گونه آغاز می‌کند.

«آت علی عطشی وفی زوادی ثمر النخیل فلیخرج الماء الدفین الی ولیکن الدلیل

یا کربلاء تلمسی وجهی بماء ک تکشفی عطش القتیل وتری علی جرح الجبین امانة تملي

خطای»^۴ (رک: نشریه فرهنگی تحلیلی راه، ۱۳۸۷: ذیل «شعر عاشورایی در فلسطین»)

اینجا نماد کربلای فلسطین: رنج، تشنگی، محاصره، خشم و مصیبت است. جست‌وجو برای آب در زمان تشنگی است، با وجود بسته بودن و سختی‌های راه، به کربلا رسیده و حسین را تنها در معرکه یافته است، درحالی‌که دیگران خرما میان خود تقسیم می‌کنند. در اینجا ذهن شاعر، مصیبت‌ها و زخم‌های تاریخ را به یاد می‌آورد، مرگ بر فلسطین تحمیل شده تا زنده شود، همان‌گونه که به امام حسین علیه‌السلام تحمیل شد تا همواره قهرمان تراژدی تاریخ باقی بماند. این‌گونه است که امام در هر زمانی و مکانی الهام‌بخش می‌باشد.

متوکل طه، در شعرش به نام «ما لم تقله العرافة للرئیس» (آنچه کاهن به رئیس جمهور نگفت)

با استفاده از شیوه دور، از شخصیت امام حسین علیه‌السلام استفاده می‌کند:

أبشركم بالبلد

ولا أي شیء بهذا البلد

سوی القتل سیّده والقود

وأنّ الذی سوف یبقی

سیقتله ذله والکمد

یقول: لماذا دماء الشوارع تسطع للأخیرین

وکل قتیل هنا کربلاء تنوح

و عنوان رعب^۵ (رک: نشریه فرهنگی تحلیلی راه، ۱۳۸۷: ذیل «شعر عاشورایی در فلسطین»)

شاعر ضرب آهنگ قرآنی را برای ترسیم صحنه درماتیک کشتار فلسطینیان برگزیده و چهره اشراقی به شعر داده که در آن خون در راه‌ها، کوچه‌ها و صحرا، مشابه هم جریان دارد. این واقعیت در ضرورت برانگیختن ملت فلسطین ریشه دارد. شاعر می‌کوشد از زیر آوار نکبت‌ها و هلوکاستی که صهیونیست‌ها علیه این ملت بی‌دفاع به‌وجود می‌آورند، روح حسینی را در پروسه دو سویه مظلومیت برانگیختن الهام بگیرد.

۵-۶. ارادت و محبت علمای دینی فلسطین به اهل بیت (ع)

به گزارش خبرنگار خبرگزاری فارس در غزه، در نوار غزه که پای بگذارید خیابانی را نمی‌توانید ببینید که نشانه‌ها و شواهدی دال بر ارتباط ملت فلسطین و عشق آن‌ها به اهل بیت (ع) وجود نداشته باشد. مساجد، مراکز، مدارس، مهد کودک‌ها، خیابان‌ها همه و همه نام اهل بیت (ع) را با خود حمل می‌کنند تا نشان آشکار و عیانی بر عشق آن‌ها به این خاندان باشد. علمای دینی و خطبای مساجد غزه در محبت به اهل بیت (ع) پیش‌قدم هستند.

رامز الحلّبی، از خطبای شهر غزه، معتقد است که میان مردم این منطقه گرایش قلبی و فرهنگی عمیقی نسبت به اهل بیت (ع) وجود دارد؛ به‌طوری‌که نام‌های اعضای اهل بیت همچون علی، فاطمه، حسن و حسین در بسیاری از خانواده‌ها مشاهده می‌شود. وی همچنین به وجود مساجد متعددی با نام‌های امام علی، امام حسین و حضرت زهرا سلام‌الله‌علیها در سطح شهر اشاره می‌کند که نشانگر جایگاه معنوی اهل بیت در میان مردم غزه است. الحلّبی بر این باور است که تلاش‌های غرب، به‌ویژه آمریکا و رژیم صهیونیستی، برای ایجاد تفرقه در میان مسلمانان و تضعیف وحدت امت اسلامی تاکنون ناکام مانده و تنها راه نفوذ آنان، سوءاستفاده از عوامل داخلی و تفرقه‌افکنی درونی است (الحلّبی، ۱۳۹۵).

خالد الهجین، از خطبای شمال نوار غزه، تأکید می‌کند که محبت به اهل بیت (ع) در میان تمامی مسلمانان یک وظیفه دینی آشکار و غیرقابل انکار است. به گفته او، اهل بیت به‌عنوان الگوهای حکمت، صبر، زهد و شجاعت، نقش بنیادینی در هدایت امت اسلامی داشته و اساس بسیاری از علوم فقهی و شرعی به ایشان بازمی‌گردد. وی در ادامه به مقوله‌ای معروف از ابو حنیفه، از بزرگان اهل سنت اشاره می‌کند که گفته اگر آن دو سال نبود پسر نعمان از بین رفته بود که در واقع اشاره‌ای از سوی او به تحصیل دو ساله‌اش در مکتب امام جعفر صادق علیه‌السلام بود (الهجین، ۱۳۹۵).

شایان توجه است که در فلسطین، به‌طور خاص در نوار غزه، تعداد زیادی از علما و مبلغان دینی فعالیت دارند؛ به‌گونه‌ای که تقریباً برای هر مسجد، یک خطیب یا امام جماعت حضور دارد. شماری از این علما، به‌طور آشکار محبت و ارادت خود را به اهل بیت (ع) ابراز می‌کنند. براساس گزارش پایگاه میدل‌ایست‌آی به نقل از سخنگوی وزارت اوقاف غزه، بیش از ۳۰۰ نفر از علما، شامل معلمان قرآن، مبلغان و امامان مساجد، در جریان حملات رژیم صهیونیستی به شهادت رسیده‌اند (وزارت اوقاف و امور دینی غزه، ۱۴۰۳). اگرچه ممکن است این تعداد در مقایسه با کل علمای غزه اندک به‌نظر برسد، اما گواه حضور گسترده محبان اهل بیت (ع) در میان جامعه دینی این منطقه می‌باشد. از سوی دیگر، هیچ‌گونه ادعای مستند و معتبری در زمینه ناصبی بودن علمای غزه مطرح نشده که نیازمند رد یا اثبات باشد.

۵-۷. مساجد فلسطین به نام اهل بیت (ع)

مطالعه‌ای موردی درباره نام‌گذاری مساجد در نوار غزه نشان می‌دهد که محبت و ارادت به اهل بیت (ع) در میان مردم این منطقه حضوری پررنگ دارد. مطابق با گزارش رسمی وزارت اوقاف و امور دینی غزه، در این منطقه ۱۲۴۴ مسجد ثبت شده است. بررسی نمونه‌ای از نام ۷۰ مسجد نشان داد که نه تنها نشانه‌ای از گرایش‌های ناصبی در میان آن‌ها مشاهده نمی‌شود، بلکه برخی از این مساجد به نام شخصیت‌های برجسته اهل بیت (ع) نام‌گذاری شده‌اند.

برای نمونه، سه مسجد با نام «الإمام علی بن أبی طالب علیه‌السلام» در مناطق حواره، الزیتون، و جبالیا وجود دارد. همچنین، دو مسجد به نام «فاطمه الزهراء سلام‌الله‌علیها» در ارتاح و نابلس و دو مسجد دیگر با نام «الحسین بن علی علیه‌السلام» در حی الصبره (غزه) و عین‌ساره (الخلیل) دیده می‌شود. افزون بر این‌ها، مسجدی نیز به نام «حمزة بن عبدالمطلب» در منطقه الدرگ غزه قرار دارد (وزارت اوقاف و امور دینی غزه، ۲۰۲۳).

این شواهد نشان می‌دهد که نام‌گذاری مساجد به نام اهل بیت (ع) در فلسطین نه تنها امری رایج است، بلکه نشانگر جایگاه والای این خاندان در ذهنیت دینی و اجتماعی مردم این سرزمین به‌شمار می‌رود.

اکنون از مدعیان ناصبی بودن مردم فلسطین این سؤال‌ها پرسیده می‌شود: چگونه ملتی که به ادعای آن‌ها دشمن اهل بیت (ع) هستند، این‌گونه به اهل بیت محبت دارند و به تشیع‌گرایی پیدا می‌کنند؟ چگونه فرماندهان آن ملت، امام علی و امام حسین را الگوی خود معرفی کرده و به آن‌ها تأسی می‌نمایند؟ چرا شعر معاصر شاعران آن ملت سرشار از معارف عاشورایی است و در بیداری ملت و مقاومت مقابل ظلم، از فرهنگ عاشورایی الهام می‌گیرد؟ به‌راستی چرا بسیاری از مساجد، مراکز علمی و مدارس فلسطین از قدیم مزین به نام اهل بیت (ع) است؟ به چه دلیلی عالمان و خطبای دینی فلسطینی در سخنان خود به بزرگی از اهل بیت یاد می‌کنند و آن‌ها را رهبران و امامان جهان اسلام معرفی می‌نمایند؟ آیا این ملت ناصبی و دشمن اهل بیت (ع) می‌باشد؟

۶. عدم وجود نواصب در جهان اسلام در عصر حاضر

علمای اهل سنت اعتقاد دارند که در حال حاضر، نواصب به معنای اصطلاحی و مشهور آن، - چه نواصب مکفوه (خوارج) و چه نواصب غیر مکفوه- در جهان اسلام وجود ندارند. اما در عین حال آثاری از خوارج در بعضی از مکان‌ها وجود دارد که نگرش و اعتقاد آن‌ها تغییر کرده و به امام علی علیه‌السلام به‌عنوان یک کافر و دشمن نگاه نمی‌کنند. با این توضیح که بیش‌تر فرق خوارج حتی کسانی که نام و نشان داشتند و مشهور بودند، مانند أزارقه به تاریخ سپرده شدند. المطلی می‌گوید: «اما خوارج، خدا را شکر که کسی از آن‌ها باقی نماند» (مطلی، ۱۴۱۳: ۵۱). همچنین فرقه صُفَریه با اینکه در یک دوره‌ای دارای حکومت بودند، اما در حال حاضر اثری از آن‌ها باقی نمانده است (سعودی، ۱۴۱۷: ۶۶). برخی نیز معتقدند که تنها فرقه اباضیه از خوارج در عصر ما باقی مانده که در برخی کشورها مانند عمان و برخی مناطق آفریقایی حضور دارند که از نظر اعتقادی به مرور زمان تغییرات اساسی داشتند و نسبت به امام علی علیه‌السلام دشمنی و کینه ندارند (رک: سعودی، ۱۴۱۷: ۶۶؛ الندوة العالمية للشباب الاسلامی، ۱۴۲۰: ۶۲/۱).

به عقیده برخی عالمان اهل سنت، نواصب غیر مکفوه نیز در حال حاضر وجود ندارند، و حتی فرقه یزیدیه که خود را جزو اهل سنت می‌دانند نیز در حال حاضر از بین رفتند و اثری از آن‌ها باقی نمانده است. این تیمه اعتقاد دارد که در زمان بنی‌امیه، نواصب در شام وجود داشتند، اما اکنون اگر در شام کسی بر علیه امام علی علیه‌السلام دشمنی کند، مسلمانان علیه او قیام می‌کنند و امروزه حتی یک نفر ناصبی در بین مردم شام پیدا نمی‌شود (رک: ابن تیمه، ۱۴۱۶: ۳/۴۱۰؛ ۱۴۰۶: ۴/۱۴۶).

ذهبی نیز از دیگر اندیشمندان اهل سنت بر این باور است که نصب در میان اهل دمشق رایج بود، اما اکنون خدا را شکر که از بین رفته است (ذهبی، ۱۹۹۳: ۲۰۵/۱). با این بیان اگر نصب در شام که محل نشأت آن است از بین رفته باشد، به طریق اولی در دیگر نقاط جهان اسلام نیز از بین رفته است. برخی علمای اهل سنت دلایل از بین رفتن نواصب غیر مکفره را این گونه بیان کردند: ۱- وجود و استمرار این نوع نصب به بقا و استمرار حکومت اموی وابسته است و با منقرض شدن حکومت اموی، این نوع نصب نیز منقرض شد. ۲- نواصب غیر مکفره در بین اهل سنت بسیار کم هستند و عالمان اهل سنت در طول تاریخ با آن‌ها مخالفت کردند و سعی نمودند که با استدلال به قرآن و سنت، عقاید آن‌ها را نقد کنند (العواد، ۱۴۳۱ق: ۶۵۱).

علاوه بر آن براساس رأی مشهور فقهای امامیه که در بخش ۲-۲-۱ این مقاله گذشت، می‌توان گفت که در حال حاضر، نواصب در هیچ‌یک از کشورهای اسلامی به خصوص در فلسطین و غزه، به معنای مطرح شده در بین فقهای شیعه وجود ندارد. البته دشمنی با اهل بیت و شیعیان ایشان امروزه در بین فرق تندرو و تکفیری مانند داعش، القاعده، تحریر الشام و... در سوریه که مصداق عینی و حقیقی نواصب هستند، وجود دارد و اتفاقات اخیر و اظهارات منتشر شده از طرف آن‌ها، از جمله تهدید به حمله به کربلا و حمله به برخی اماکن مقدس، بهترین دلیل بر دشمنی ایشان با اهل بیت است که این برگرفته از نقشه‌های تفرقه‌افکنی دشمنان است که نیروهای خاص خود را پرورش می‌دهند تا از طریق اختلافات مذهبی و عقایدی، به مقاصد خود که تفرقه و جنگ داخلی بین مسلمانان است، برسند؛ اما در عین حال مردم عادی، نسبت به اهل بیت (ع) محبت و ارادت خود را اعلام و آشکار می‌کنند.

۷. نتیجه‌گیری

- ۱- بنا بر تعاریف اهل سنت، نواصب قومی هستند که با دشمنی با امام علی علیه السلام دین‌داری می‌کنند.
- ۲- علمای شیعه در تعریف ناصبی اختلافی ندارند، اما در مصایق آن اندکی اختلاف نظر دارند، دیدگاه مشترک علمای شیعه درباره نواصب این است که دشمنی و بغض اهل بیت (ع) و آشکار کردن آن، شرط اصلی ناصبی بودن است که با این توضیح فقط عده اندک و نادری، ناصبی هستند و احکام ناصبی بر اهل سنت، مترتب نیست.
- ۳- بنا بر نظر علمای فریقین که نواصب را به مکفره و غیر مکفره تقسیم می‌کنند، مردم فلسطین و غزه در هیچ‌یک از فرق نواصب قرار نمی‌گیرند.
- ۴- هیچ‌یک از فرقه‌نویسان، تاریخ‌نگاران و علمای فریقین، سرزمین فلسطین را به عنوان سرزمین و محل سکونت نواصب چه مکفره و چه غیر مکفره، از نشأت تا انتشار پدیده نصب ذکر نکردند.

- ۵- بیش تر مردم فلسطین، پیرو مذهب شافعی هستند. همچنین در سال‌های اخیر گرایش به تشیع در بین مردم فلسطین بسیار سریع بوده و حداقل ده هزار شیعه بومی در بین فلسطینیان وجود دارد.
- ۶- بسیاری از شاعران، علمای دینی و مجاهدان در فلسطین، مبارزه خود با اسرائیل را با حادثه کربلا مقایسه کرده و سرور و سالار شهیدان، ابا عبدالله الحسین علیه‌السلام را الگوی خود معرفی می‌کنند. همچنین بسیاری از مساجد و مراکز علمی فلسطین، به نام اهل بیت (ع) مزین است که دلالت بر محبت آن‌ها به ایشان می‌باشد.
- ۷- رهبر حکیم انقلاب اسلامی به‌عنوان ولی فقیه و رهبر سیاسی با بصیرت و آگاه به مسائل جهان و نقشه‌های شوم دشمنان، با درایت و درک صحیح فقهی، دینی و سیاسی از مسأله نصب و نواصب، در مکان و زمان مناسب در بین علمای اهل سنت به شبهه ناصبی بودن مردم فلسطین پاسخ دادند تا اتحاد مسلمانان و به‌ویژه حمایت از فلسطین حفظ شود.

پی‌نوشت:

۱. لیلا خالد، (زاده ۹ آوریل ۱۹۴۴) عضو شورای مرکزی جبهه مردمی برای آزادی فلسطین و عضو فعلی شورای ملی فلسطین نهاد قانون‌گذاری سازمان آزادی‌بخش فلسطین است. خالد به‌دلیل نقشی که در دو هواپیمارمایی که در سال ۱۹۶۹ و ۱۹۷۰ داشت، مشهور شد.
۲. در وسط خانه‌ات رومی‌ها پوست سرم را کتندند و اسب ایشان از دروازه‌های حطین عبور کرد؛ ولی ستم به خاندان پیامبر برای روح زخمیم سخت‌تر از ستمی است که بر من می‌رود؛ کربلا چیست! خونی که در بغداد جاری شده، خون ملتّم که لحظه به لحظه روان می‌شود؛ چه بگویم وقتی که از درد به سخن می‌آیم؟ که زخم، زخم من و چاقو، چاقوی من است؛ و روزی که ازدحام چهره مرگ در خاطر من می‌آید، برای عراقم بگیریم با برای فلسطینم؟
۳. در کربلا دیدم او را، زیر پرچم حسین، شیهه شمشیرش با حسین بود، ولی رو شمشیرش قصیده‌ای نقش بسته بود، در مدح قاتل حسین.
۴. تشنه کام می‌آیم و در توشه‌ام خرما دارم باید آب نهفته را بیرون بیاورد و راهنما باشد؛ ای کربلا! با آب گوارایت چهره‌ام را نوازش کن تا عطش کشته را ببینی، آنگاه بر زخم پیشانی، امانتی را ببینی که گام‌هایم را هدایت می‌کند.
۵. بشارت می‌دهم شما را به سرزمین، به هیچ چیز از این سرزمین، جز قتل آزادگان و بردگانش، و آنکه زنده می‌ماند، ذلت و قصه می‌کشد او را، می‌گوید: چرا خون خیابان‌ها برای دیگران پرتاب می‌شود و هر کشته‌ای اینجا کربلایی است نوحه‌گر و سرلوحه ترس دشمن.

منابع

١. ابن تیمیه حرانی، ابی العباس تقی الدین احمد (١٤٠٦ق). منهاج السنة النبویة فی نقض کلام الشیعة القدیة. تحقیق: محمد رشاد سالم. چاپ اول. ریاض: جامعة الإمام محمد بن سعود الإسلامية.
٢. ابن تیمیه حرانی، ابی العباس تقی الدین احمد (١٤١٦ق). مجموع الفتاوی. تحقیق: عبدالرحمن بن محمد بن قاسم. مدینه منوره: مجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف.
٣. ابن تیمیه حرانی، ابی العباس تقی الدین احمد (بی تا). الفتاوی الكبرى لشیخ الاسلام ابن تیمیه. تحقیق: حسنین محمد مخلوف. بیروت: دارالمعرفة.
٤. ابن حجر العسقلانی، احمد بن علی (١٣٢٥ق). تهذیب التهذیب. الهند: دائرة المعارف الإسلامية.
٥. ابن حجر عسقلانی، ابی الفضل احمد بن علی (١٣٧٩ق). هدی الساری مقدمة فتح الباری شرح صحیح البخاری. تحقیق: محمد فواد عبدالباقی، محمد الدین خطیب. بیروت: دارالمعرفة.
٦. ابن حجر عسقلانی، ابی الفضل احمد بن علی (بی تا). فتح الباری شرح صحیح البخاری. تحقیق: محب الدین الخطیب. بیروت: دار المعرفة.
٧. ابن خلکان، شمس الدین احمد بن محمد (بی تا). وفيات الاعیان وأنباء ابناء الزمان. تحقیق: احسان عباس. بیروت: دار صادر.
٨. ابن سیده المرسی، ابی الحسن علی بن اسماعیل (٢٠٠٠م). المحکم والمحیط الاعظم. تحقیق: عبدالحمید هنداوای. چاپ اول. بیروت: دارالکتب العلمیة.
٩. ابن فارس، احمد بن فارس (١٤٢٠ق). معجم مقاییس اللغة. تحقیق: عبدالسلام محمد هارون. بیروت: دار الجیل
١٠. ابن کثیر، اسماعیل بن عمر (١٤٠٧ق). البداية و النهاية. بیروت: دار الفکر.
١١. ابن منظور، محمد بن مکرم (١٤١٤ق). لسان العرب. چاپ سوم. بیروت: دارالفکر.
١٢. ابوحاتم رازی، احمد بن حمدان (١٩٨٨م). کتاب الزینة فی الکلمات الاسلامیة العربیة. تحقیق: عبدالله سلوم السامرای. بغداد: دار الواسط للنشر.
١٣. ابی القاسم اللالکائی، هبة الله بن الحسن بن منصور (١٤٠٢ق). شرح اصول العتقاد اهل السنة من الكتاب والسنة و اجماع الصحابة. تحقیق: احمد سعد حمدان. ریاض: دار الطیبة.
١٤. انصاری، مرتضی (١٤١٥ق). کتاب الطهارة. چاپ اول. قم: مؤسسه الشیخ الاعظم.
١٥. آقابزرگ تهرانی، محمد حسن. (١٤٠٣ق). الذریعة الی تصانیف الشیعة. چاپ سوم. بیروت: دار الأضواء.
١٦. آلوسی، ابی الفضل شهاب الدین (بی تا). روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم و السبع المثانی. بیروت: دار احیاء التراث العربی.
١٧. بحرانی، یوسف (بی تا). الحدائق الناضرة فی أحكام العترة الطاهرة. قم: انتشارات جامعه مدرسين حوزه علمیه قم.
١٨. برقی، احمد بن محمد بن خالد (بی تا). المحاسن. محقق: سید جلال الدین حسینی. چاپ دوم. قم: دارالکتب الاسلامیة.
١٩. جوهری، اسماعیل بن حماده (بی تا). الصحاح تاج اللغة و صحاح العربیة. تحقیق: احمد عبدالغفور عطار. بیروت: دارالعلم للملایین.
٢٠. جهنی، مانع بن حماد (بی تا). الموسوعة المیسرة فی الادیان و المذاهب المعاصرة. عربستان: نشر الندوة العالمیة.

تبیین دیدگاه حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در ناصبی نبودن مردم فلسطین (مناحی: زاده و شاهرودی) ۴۷

۲۱. الحلبي، رامز (۱۳۹۵). مستنداتی از عشق اهالی غزه به اهل بیت (ع). بازبایی از: خبرگزاری فارس. <https://farsnews.ir/FarsNews/1466537460000164209>
۲۲. حلی، ابن ادریس (۱۳۸۶). موسوعة ابن ادریس الحلبي. قم: دلیل ما.
۲۳. حموی، یاقوت بن عبدالله (بی‌تا). معجم البلدان. بیروت: دار احیاء التراث العربی عواجی.
۲۴. غالب بن علی (۱۳۹۹ق). الخوارج تاریخهم و آراؤهم العقائديہ. ریاض: جامعة الملك عبدالعزيز.
۲۵. خامنه‌ای، سیدعلی. بیانات: ۱۳۸۸/۰۲/۲۳، دیدار با علما در استان کردستان.
۲۶. خمینی، سید روح الله (۱۴۲۲ق). کتاب الطهارة. قم: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
۲۷. خوئی، سید ابوالقاسم (۱۴۱۸ق). موسوعة الامام الخوئی. التنقیح فی شرح العروة الوثقی. قم: مؤسسه احیاء آثار الامام الخوئی.
۲۸. ذهبی، شمس‌الدین محمد بن احمد (۱۴۱۹ق). تذکرة الحفاظ. بیروت: دار الکتب العلمیة.
۲۹. ذهبی، شمس‌الدین محمد بن احمد (۱۴۲۷ق). سیر أعلام النبلاء. القاهرة: دار الحدیث.
۳۰. ذهبی، شمس‌الدین محمد بن احمد (۱۹۹۳م). میزان الاعتدال. بیروت: مؤسسه الرسالہ.
۳۱. الزحیلی، محمد مصطفی (۱۴۲۷ق). القواعد الفقهیة وتطبیقاتها فی المذاهب الأربعة. دمشق: دارالفکر.
۳۲. زمخشری، ابی القاسم محمود بن عمر (بی‌تا). الکشاف عن حقائق التنزیل و عیون الأقویل فی وجوه التأویل. تفتیح: عبدالرزاق المهدی. بیروت: دار احیاء التراث العربی.
۳۳. زمخشری، محمود بن عمر (۱۳۹۹ق). اساس البلاغة. بیروت: دار الفکر.
۳۴. سعوی، ناصر بن عبدالله (۱۴۱۷ق). الخوارج. دمشق: دار المعراج الدولیة.
۳۵. السنوار، یحیی (۱۴۰۳). شهید یحیی سنوار فرمانده متشیعی که جهادگر بود. بازبایی از: خبرگزاری فارس. https://farsnews.ir/M_soleimanieh/1729254146871485738
۳۶. سیستانی، سید علی حسینی (۱۴۱۴ق). المسائل المنتخبة. چاپ سوم. قم: دفتر آیت‌الله سیستانی.
۳۷. سیوطی، جلال‌الدین (بی‌تا). شرح سنن نسائی. بیروت، دار المعرفه.
۳۸. سیوطی، عبدالرحمن بن ابی بکر (بی‌تا). تدریب الراوی فی شرح تقریب النواوی. تحقیق: عبدالوهاب عبداللطیف. ریاض: مکتبه الرياض الحدیثه.
۳۹. شحاده، محمدشحاده (۱۳۸۸). فرزند فرمانده شهید فلسطینی: پدرم شیعه شده بود. بازبایی شده از: حوزه نمایندگی ولی فقیه در امور حج و زیارت. <https://hajj.ir/fa/31004>
۴۰. شقاقی، فتحی (۱۳۹۶). حسین، فلسطین و فروریختن دیوار بی‌تفاوتی. بازبایی شده از: خبرگزاری قدس. <https://qodsna.com/fa/304981>
۴۱. شهید ثانی، زین‌الدین بن علی (بی‌تا). مسالک الأفهام إلى تنقیح شرائع الإسلام. قم: مؤسسه معارف اسلامی.
۴۲. صدوق، محمد بن علی بن حسن (۱۳۹۰ق). من لا یحضره الفقیه. محقق: سید محسن موسوی خراسان. چاپ پنجم. تهران: دار الکتب الاسلامیة.
۴۳. صدوق، محمد بن علی بن حسن (بی‌تا). علل الشرائع. قم: منشورات مکتبه‌الداوری.
۴۴. طالب هاشم، مهدی (۲۰۰۱م). الحركة الاباضیة فی المشرق العربی. لندن: دار الحکمة.
۴۵. طبری، محمد بن جریر (۱۳۸۷ق). تاریخ الطبری. بیروت: دار التراث.
۴۶. طریحی، فخرالدین (۱۳۶۲). مجمع البحرین. تحقیق: سید احمد حسینی. چاپ دوم. تهران: المکتبه الرضویة.

۴۷. طوسی، محمد بن حسن (۱۳۶۴ق). تهذیب الأحكام في شرح المقنعة. چاپ سوم. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۴۸. عبدالرحیم حمد (۱۳۹۰). فلسطینی‌هایی که شیعه می‌شوند. بازیابی شده از: خبرگزاری عصر ایران. <https://www.asriran.com/fa/news/161636>
۴۹. العصامی، عبدالملک بن حسین (۱۴۱۹ق). سمط النجوم العوالی فی أنباء الأوائل والتوالی. بیروت: دارالکتب العلمیه.
۵۰. علامه حلی، حسن بن یوسف (۱۳۸۰). روض الجنان في شرح ارشاد الأذهان. قم: بوستان کتاب قم.
۵۱. علامه حلی، حسن بن یوسف (۱۴۱۳ق). قواعد الاحکام فی معرفة الحلال والحرام. چاپ اول. قم: مؤسسه نشر اسلامی.
۵۲. علامه حلی، حسن بن یوسف (۱۴۱۴ق). تذکره الفقهاء. قم: مؤسسه آل‌البتیة لإحياء التراث.
۵۳. العواد، بدر بن ناصر بن محمد (۱۴۳۱ق). النصب والنواصب دراسة تاريخية عقدية. ریاض: مکتبه دار المنهاج.
۵۴. فراهیدی، خلیل بن احمد (۱۴۱۴ق). العین. تحقیق: مهدی المخزومی و ابراهیم السامری. قم: انتشارات اسوه.
۵۵. فرحات، نضال (۲۰۲۳). وصیت‌نامه شهید فلسطینی. بازیابی شده از: دستاورد های جمهوری اسلامی ایران. <https://iranpishrow.ir/will-of-the-palestinian-martyr-of-this-era/?i=1>
۵۶. فیروزآبادی، مجدالدین محمد بن یعقوب. (بی‌تا). القاکوس المحیط، قم: دارالعلم.
۵۷. فیض کاشانی، محمد محسن (۱۴۱۶ق). الوافی. اصفهان: مرکز تحقیقات علمی و دینی امام امیرالمؤمنین علیه السلام.
۵۸. فیومی، احمد بن محمد (بی‌تا). المصباح المنیر. بیروت: مکتبه لبنان.
۵۹. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۳۹۱ق). الکافی. محقق: علی اکبر غفاری. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۶۰. گلپایگانی، سید محمد رضا (۱۴۱۳ق). ارشاد السائل. چاپ دوم. بیروت: دارالصفوة.
۶۱. محقق حلی، جعفر بن حسن (۱۴۱۳ق). الرسائل التسع. محقق: رضا استادی. قم: کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی.
۶۲. مطهری، مرتضی (۱۴۰۲). آشنائی با قرآن. تهران: صدرا.
۶۳. مقدسی، مطهر بن طاهر، البدء والتاریخ (بی‌تا). قم: مکتبه الثقافة الدینیة.
۶۴. ملطی، محمد بن احمد (۱۴۱۳ق). التنبیه والرد علی أهل الأهواء والبدع. قاهره: مکتبه مدبولی.
۶۵. نجفی، محمد بن حسین (۱۳۶۵). جواهر الکلام. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۶۶. الندوة العالمية للشباب الاسلامی (۱۴۲۰ق). الموسوعة المیسرة فی الأديان والمذاهب والأحزاب المعاصرة. تحقیق: مانع بن حمد الجهنی. چاپ چهارم. بیروت: دار الندوة العالمية للطباعة والنشر والتوزیع.
۶۷. وزارت اوقاف و امور دینی غزه (۱۴۰۳). شهادت صدها عالم دینی و معلم قرآن در حمله اسرائیل به غزه. بازیابی شده از: خبرگزاری <https://iqna.ir/fa/news/4214936>
۶۸. وزارت اوقاف و امور دینی غزه (۲۰۲۳). تدمیر المساجد فی غزه، بازیابی شده از: هیئت علماء فلسطین. <https://palscholars.org/>
۶۹. الهجین، خالد. مستندات از عشق اهالی غزه به اهل بیت (ع)، بازیابی از: خبرگزاری فارس. <https://farsnews.ir/FarsNews/1466537460000164209>
- نشریات
۷۰. نشریه فرهنگی تحلیلی راه (۱۳۸۷)، شماره ۸. ذیل « شعر عاشورایی در فلسطین ».